

CU
ULTIMA
SUFLARE
PAUL KALANITHI

Traducere din limba engleză și note de
MONICA ȘERBAN

Cuvânt înainte de
ABRAHAM VERGHESE

ORION

ce este un scriitor și de ce scriu scriitorii. Le mulțumesc tuturor celor care ne-au sprijinit familia, inclusiv cititorilor acestei cărți. În sfârșit, le mulțumesc susținătorilor, medicilor și cercetătorilor care muncesc neîntrerupt să promoveze studiile în domeniul cancerului pulmonar, cu scopul de a transforma această boală terminală într-una ce poate fi învinsă.

Lucy Kalanithi

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	11
Prolog.....	19
Partea I – PERFECT SĂNĂTOS PORNIT-AM.....	31
Partea a II-a - SĂ NU ÎNCETEZI DECÂT ÎN MOARTE	105
<i>Epilog</i>	167
<i>Mulțumiri</i>	187

PARTEA I

**PERFECT SĂNĂTOS
PORNIT-AM**

„Mâna Domnului a fost peste mine și Domnul m-a adus în Duhul și m-a așezat jos în mijlocul unei văi; și ea era plină de oase. Și m-a făcut să trec pe lângă ele de jur-împrejur; și iată, erau foarte multe pe fața văii; și, iată, erau foarte uscate.

Și El mi-a zis: «Fiu al omului, vor trăi oasele acestea?»¹

Ezechiel, 37: 1-3¹

Știam cu certitudine că nu voi fi niciodată medic. Mă întindeam în căldura soarelui, relaxându-mă pe un platou deșertic, chiar mai sus de casa noastră. Unchiul meu, doctor, ca multe alte rude de-ale mele, mă întrebese în ziua aceea, puțin mai devreme, ce gânduri legate de carieră aveam, acum, când mă pregăteam să plec la colegiu. Abia dacă auzisem întrebarea. Dacă m-ai fi obligat cumva să răspund, presupun că aș fi răspuns „scriitor“, dar, sincer vorbind, orice plan de carieră în acel moment părea absurd. Părăseam micul orașel din Arizona peste doar câteva

¹ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, trad. Dumitru Cornilescu, București, 2001.

săptămâni și nu mă simțeam deloc o persoană pregătită să urce pe scara profesională. În orice caz, nu mai mult decât un electron ce bătăie bezmetic, în încercarea lui de a atinge viteza cosmică, ca să fie azvârlit apoi într-un univers bizar și strălucitor.

Zăceam acolo în praf, scâldându-mă în lumina soarelui și în oceanul de amintiri, simțind dimensiunile tot mai mici ale acestui orașel cu 15 000 de locuitori, situat la nu mai puțin de 960 de kilometri de noul meu dormitor plin de promisiuni din căminul colegiului Stanford.

Pentru mine, medicina însemna absență. Mai precis, absența unui tată, în timp ce am crescut. Un tată care pleca la lucru înainte de ivirea zorilor și care se întorcea mult după lăsarea întunericului. Acasă îl aștepta o farfurie cu mâncare reîncălzită. La vârsta de zece ani, tata ne-a mutat – eram trei băieți, în vârstă de 14, 10 și 8 ani – din Bronxville, New York, o suburbie compactă și prosperă la nord de Manhattan, în Kingman, Arizona, într-o vale din deșert, înconjurată de două lanțuri muntoase, un orașel cunoscut în lumea exterioară drept locul de unde te alimentai cu benzină în drumul tău spre alte destinații. L-au atras soarele, costul vieții de zi cu zi – cum ar fi putut plăti altfel taxele pentru colegiile de vis ale celor trei fii ai săi? – și șansa de a-și face un cabinet de cardiologie regional privat. Devotamentul său de nezdruncinat față de pacienți l-a transformat foarte curând într-un membru respectat al comunității. Când îl vedeam totuși, noaptea târziu sau în weekenduri, tata era un amalgam de afecțiune dulce și de principii severe, de îmbrățișări și de săruturi, amestecate cu declarații reci: „Este foarte simplu să devii numărul unu. Găsește-l pe cel care este numărul unu și marchează un punct în plus față de el.”

În mîntea lui, ajunsese la un compromis: meseria de părinte putea fi distilată. Accesele scurte, concentrate (dar sincere), de mare intensitate stăteau pe picior de egalitate cu... tot ceea ce

făceau alți tați. Din punctul meu de vedere, dacă acesta era prețul pe care trebuia să îl plătești pentru a face medicină, atunci nu mă interesa. Era mult prea mare.

De pe platoul deșertic se vedea casa noastră, chiar dincolo de marginea orașului, la poalele munților Cerbat, în mijlocul deșertului roșu, stâncos, presărat cu mesquite, salsole și cactuși în formă de vâsle. Aici, vârtejurile demonice de praf apăreau de nicăieri, orbindu-te pentru o clipă, pentru ca apoi să dispară la orizont. Pustiul se întindea la nesfârșit, până când îți dispărea din raza vizuală. Max și Nip, câinii noștri, nu se săturau niciodată de libertatea dobândită. În fiecare zi, se aventurau tot mai departe și se întorceau acasă cu noi comori descoperite în deșert: piciorul unui cerb, bucățele de iepure de deșert, care urmau să fie mâncate mai târziu, craniul albit de soare al unui cal, osul maxilarului de la vreun coiot.

Mie și prietenilor mei ne plăcea la fel de mult libertatea și ne petreceam după-amiezile explorând, hoinărind, umblând după oaze și râulețe de deșert rare. Pentru că îmi petrecusem anii anteriori într-o suburbie ușor împădurită din nord-est, pe o stradă principală străjuită de două rânduri de copaci și cu un singur magazin de dulciuri, sălbăticia deșertului vântos mi se părea străină, dar și atrăgătoare. Când am plecat în prima mea hoinăreală, de unul singur, la zece ani, am descoperit un vechi grilaj de irigare. Curios, mi-am vârat degetele în el și l-am ridicat. Dedesubt, la doar câțiva centimetri de fața mea, am zărit trei pânze albe, mătăsoase, iar în mijlocul fiecăreia mășălăuia pe niște picioare subțirele câte un păianjen gras, negru și lucios, purtându-și cu mândrie de colo până colo mult temuta clepsidră roșie ca sângele. Lângă fiecare păianjen, un sac palid pulsa înăbușit, anunțând nașterea iminentă a și mai multor văduve-negre. Speriat de moarte, am dat drumul grilajului și am sărit înapoi câțiva pași, poticnindu-mă.

Groaza care m-a cuprins se născuse brusc dintr-o combinație de „înțelepciune populară“ (*Nimic nu este mai periculos decât mușcătura unei văduve negre*), postura feroce, negrul lucios și clepsidra roșie. Am avut coșmaruri ani de-a rândul din această cauză.

Deșertul oferea un panteon al grozăviilor: tarantule, păianjeni lup, păianjeni pustnic, scorpioni de Arizona, scorpioni bici, miriapozii, crotali cu spate de diamant, crotali de deșert, șerpi cu clopoței Mojave. În cele din urmă, aceste creaturi mi-au devenit familiare și nu mă mai deranjau așa de tare. Ca să ne amuzăm, ori de câte ori eu și prietenii mei descopeream cuibul unui păianjen lup, lăsam o furnică la marginea lui exterioară și urmăream cum încercările ei disperate de a evada trimiteau vibrații de-a lungul firelor de mătase, până în centrul întunecat al pânzei de păianjen. Așteptam cu nerăbdare clipa fatală, când păianjenul se repezea din hrubele lui și înhăța furnica damnată, devorând-o între mandibule. „Înțelepciune populară“ a devenit termenul meu pentru ruda rurală a legendei urbane. Când am început să le deprind, aceste înțelepciuni populare promiteau puteri de poveste ale creaturilor deșertului, făcând din monstrul Gila¹ unul nu mai puțin impunător decât Gorgona. Abia după ce am petrecut o vreme în deșert, ne-am dat seama că unele înțelepciuni populare, precum existența iepurelui cu coarne, sunt special create pentru a-i zăpăci pe cei de la oraș și pentru a-i distra pe localnici. Odată, mi-am petrecut o oră întreagă încercând să conving un grup de studenți veniți din Berlin că, da, *există* o specie anume de coiot care trăia în interiorul cactușilor și putea sări și nouă metri ca să-și atace prada (cum ar fi, de exemplu, niște germani care nu bănuiesc nimic). Cu toate acestea, nimeni nu știa precis care este adevărul ce se ascundea în vârtejurile de nisip.

¹ Reprezentant veninos al familiei de șopârle Heloderma.

Pentru fiecare înțelepciune populară ridicolă, exista o altă serioasă și cât se poate de adevărată. *Întotdeauna să-ți verifici pantofii de scorpioni*, de exemplu, părea să fie un sfat de bun-simț!

La vârsta de 16 ani trebuia să-l duc cu mașina la școală pe fratele meu mai mic, Jeevan. Într-o dimineață întârziat, ca de obicei, și Jeevan mă aștepta nerăbdător în antreu, urlând la mine că nu vrea să fie pedepsit iarăși din cauza mea și să fac bine să mă grăbesc. Am alergat pe scări, am deschis valvârtej ușa de la intrare și... aproape că am călcat pe un șarpe cu clopoței, lung de doi metri, care sâsâia nevoie mare. O altă înțelepciune populară spunea că dacă omori un șarpe cu clopoței pe pragul ușii tale partenerul și urmașii lui vor veni și-și vor face cuib acolo, precum mama lui Grendel¹, în căutarea răzbunării. Eu și Jeevan am tras la sorți: norocosul va inhăța o lopată, ghinionistul, o pereche de mănuși groase pentru grădinar și o față de pernă. Topăind caraghios și foarte înspăimântați, am reușit cumva să vărâm șarpele în fața de pernă. Apoi, ca un veritabil aruncător de ciocan olimpic, l-am azvârlit în deșert, plănuiind să recuperăm fața de pernă mai târziu, după-amiază, ca să nu avem probleme cu mama.

Unul dintre multele mistere ale copilăriei noastre, poate cel mai mare, nu a fost motivul pentru care tata a hotărât să-și ducă familia într-un oraș din deșert, în Kingman, Arizona, pe care am ajuns să-l îndrăgim până la urmă, ci felul în care a convins-o pe mama să-l însoțească aici. Îndrăgostiți, își luaseră lumea în cap, fugind din sudul Indiei până la New York (el fiind creștin, ea de religie hindusă, căsătoria lor a fost condamnată de ambele părți și a dus la ani de dezbinări

¹ Personaj principal din vechiul poem englez *Beowulf*.

familiale – bunica din partea mamei n-a vrut niciodată să-mi spună pe nume, Paul, insistând că ar trebui să fiu strigat cu cel de-al doilea nume, Sudhir). Apoi au ajuns în Arizona, unde mama a fost obligată să se confrunte cu teama ei mortală și incurabilă față de șerpi. Chiar și cel mai mic, mai drăgălaș și mai nevinovat șarpe-panglică roșu o trimitea țipând în casă. Se grăbea să închidă ușa și se înarma cu cea mai la îndemână, mai mare și mai ascuțită unealtă – greblă, topor sau ciocan.

Șerpii constituiau o sursă permanentă de angoasă, dar viitorul copiilor ei o înspăimânta și mai rău. Înainte să ne mutăm, fratele meu mai mare aproape că absolvise liceul din Westchester County, unde colegiile de elită reprezentau obiectivul suprem. A fost acceptat la Stanford la scurt timp după ce am sosit în Kingman și a plecat de acasă aproape imediat. Dar Kingman, după cum urma să aflăm, n-avea nici în clin, nici în mănecă cu Westchester. După ce a studiat sistemul școlii publice Mohave County, mama a fost distrusă. Un recensământ american, publicat nu demult, identificase Kingman drept regiunea cea mai puțin educată din SUA. Rata de abandon școlar se situa undeva în jur de 40 de procente. Doar foarte puțini elevi se duceau la colegiu – și în niciun caz la Harvard, standardul de excelență al tatălui meu. Simțind nevoia unor sfaturi, mama și-a sunat prietenele din suburbiile îmbelșugate de pe Coasta de Est și a avut parte de glasuri pline de simpatie ori de bucurie. Copiii respectivelor nu mai trebuiau să concureze cu progeniturile brusc lipsite de educație ale familiei Kalanithi.

Noaptea, mama izbucnea în plâns, suspinând singură în patul ei. Temându-se că sistemul școlar anemic avea să-i tâmpească odraslele, a obținut, nu se știe de unde, „o listă de lecturi pregătitoare pentru colegiu“. Educată în India, ca fiziolog, căsătorită la 23 de ani și mult prea preocupată să crească trei copii

într-o țară care nu era a ei, nici ea nu citise multe dintre cărțile de pe listă. Însă avea să se asigure că toți cei trei copii ai ei vor recupera terenul pierdut. M-a obligat să citesc *1984* când aveam zece ani; am fost scandalizat de scenele de sex, dar mi-a și insuflat o dragoste și o grijă profunde față de limbă.

A urmat un șir nesfârșit de cărți și autori, pe măsură ce bifam metodic titlurile de pe listă: *Contele de Monte Cristo*, Edgar Allan Poe, *Robinson Crusoe*, *Ivanhoe*, Gogol, *Ultimul mohican*, Dickens, Twain, Austen, *Billy Budd*¹... Până la 12 ani, îmi alegeam singur cărțile, iar fratele meu Suman îmi trimitea cărțile pe care le citise la colegiu: *Principele*, *Don Quijote*, *Candid*, *Moartea lui Arthur*, *Beowulf*, Thoreau, Sartre, Camus. Unele m-au impresionat mai mult decât altele. *Minunata lume nouă* a pus temelia filozofiei mele morale, încă în stare incipientă, și a devenit subiectul eseului pentru admiterea la colegiu. Argumentam în el că fericirea nu este scopul vieții. „To His Cozy Mistress“² și alte poeme romantice ne-au însoțit pe mine și pe prietenii mei prin multe întâmplări nefericite, dar pline de bucurie, în timpul liceului – de exemplu, ne furișam adesea noaptea și cântam *American Pie* sub fereastra fetei care conducea echipa de majorete. (Tatăl ei era un preot de prin partea locului și am considerat noi că sunt mai puține șanse să ne împuște.) Când am fost prins întorcându-mă acasă în zori, după una dintre aceste escapade nocturne, mama mea cea îngrijorată m-a chestionat la sânge cu privire la drogurile folosite de adolescenți, fără a bănuși măcar că lucrul cel mai toxic pe care îl experimentasem până atunci fusese, de departe, volumul de poezie romantică pe care mi-l dăduse cu o săptămână în urmă.

¹ Nuvelă de Herman Melville.

² Poem celebru al lui Andrew Marvell.

Cărțile au devenit confidenții mei de încredere, lentile fine și mate ce îmi șlefuiiau viziunea asupra lumii.

În încercarea ei permanentă de a-și vedea copiii educați, mama ne-a dus cu mașina mai mult de 160 de kilometri la nord, în cel mai apropiat oraș mare, Las Vegas, ca să ne putem da toate examenele preliminare pentru a avea acces la colegiu. A intrat în consiliul școlar, i-a abordat pe profesori și a cerut ca orele de PA¹ să fie adăugate în programa școlară. Era o persoană foarte capabilă: își pusese în cap să transforme sistemul școlar din Kingman și chiar a reușit. Bruce, în liceul nostru se simțea un aer de libertate, iar cele două șiruri de munți care mărgineau orașul nu mai defineau orizontul, ci ceea ce exista dincolo de ei.

În ultimul an de liceu, prietenul meu apropiat, Leo, al doilea din promoția noastră și cel mai sărac băiat pe care îl știam, a fost sfătuit de consilierul școlii astfel:

– Ești isteț. Ar trebui să faci armata.

Mi-a povestit după aceea.

– Să-i ia naiba. Dacă tu te duci la Harvard, la Yale sau la Stanford, atunci vin și eu.

Nu știu când m-am simțit mai fericit: când eu am intrat la Stanford sau când Leo a intrat la Yale.

Vara a trecut și, pentru că Stanford începea cursurile mai târziu cu o lună decât orice altă școală, toți prietenii mei s-au împrăștiat care încotro, lăsându-mă în urmă. În cele mai multe după-amiezi, plecam de unul singur în deșert, unde moșăiam și cugetam, până când iubita mea, Abigail, ieșea din tură, de la singura cafenea din Kingman. Deșertul oferea o scurtătură, printre munți, direct spre centrul orașului și cățărutul pe stânci era mai distractiv decât mersul cu mașina. Abigail avea

¹ Plasare avansată.

20 de ani și un pic și era studentă la Colegiul Scripps. Ca să evite împrumuturile la bancă, lipsea câte un semestru pe an de la școală, pentru a acoperi taxa de școlarizare. Îmi plăceau pofta ei de viață și faptul că știa secrete pe care nu le poți afla decât la colegiu. Doar studia psihologia! Ne întâlneam adesea după ce ieșea de la serviciu. Ea prevestea *sub rosa*¹, lumea nouă ce aștepta să mă primească peste doar câteva săptămâni. Într-o după-amiază, m-am trezit după un pui de somn, mi-am ridicat privirea și am zărit câțiva vulturi deasupra mea, care se roteau. Probabil că mă confundaseră cu un hoit. M-am uitat la ceas. Se făcuse aproape trei. Aveam să întârzii. Mi-am scuturat blugii de praf și am alergat tot restul drumului prin deșert, până când sub tălpi am simțit asfalt, iar în față mi-au apărut primele clădiri. Am cotit la capătul străzii și am dat peste Abigail, cu mătura în mână, curățând terasa cafenelei.

– Am spălat deja mașina de espresso, a zis ea, așa că fără iced latte pentru tine azi.

După ce a terminat de măturat, am intrat în cafenea. Abigail s-a dus la casa de marcat și a scos o carte pe care o ascunsese acolo.

– Ia-o, mi-a spus, aruncându-mi-o. Ar trebui s-o citești. Mereu citești niște porcării elitiste. De ce nu încerci și tu măcar o dată ceva mai lejer?

Era un roman de 500 de pagini – *Satan: His Psychotherapy and Cure by the Unfortunate Dr. Kassler, J.S.P.S.*, de Jeremy Leven. Am luat-o acasă și am citit-o într-o zi. Nu era deloc elitistă. Ar fi trebuit să fie amuzantă, dar nu era. În orice caz, susținea ideea că mintea nu reprezenta altceva decât un simplu produs al creierului, un lucru care m-a năucit. Mi-a zdruncinat

¹ Termen latinesc care se traduce literal prin „sub trandafir“, de la o antică asociere a trandafirului cu confidențialitatea și lucrurile secrete.